

KÉT MAGYARORSZÁGI UNICUM A KOPPENHÁGAI KIRÁLYI KÖNYVTÁRBAN.

Fraknói Vilmostól.

A koppenhágai királyi könyvtár Európa leggazdagabb és legjobban berendezett könyvgyűjteményeihez tartozik. Szaklajstromai példányszerűen vannak szerkesztve. Így például egy egész külön kötet tartalmazza azon könyvek címzeit, melyek Magyarország történetére vonatkoznak. És pedig nem egyszerűen betűrendben; hanem a történelem egyes korszakai és irányai szerint csoportosítva. Az újabb irodalom legnevezetesebb termékei mellett, számos ritkaságot találunk itt. Különösen két nyomtatvány vonta magára figyelmemet, a melyeket fővárosi könyvtárainkban hiába kerestem, és hihetőleg az unicumok sorozatába kell iktatni. Az elsőnek címe:

I.

Martini Thyrnauini Opvscvlvm, ad Regni Hungariae Proceres.

24 kis negyedretű levélből álló nyomtatvány. A nyomtatás helye és éve nincs kitéve. De kétségtelen, hogy 1522 vagy 1523-ban, Bécsben nyomtatott.

A címlapra 12 distichon van nyomtatva, ily fölirattal:

»Vldrici Fabri Rheti carmen in illam belli contra Thurcas suscipiendi adhortacionem quam ad inclytos inferioris Pannoniae proceres venerabilis frater Martinus Thyrnauius uersibus impariter iunctis instituit concinnauitque.«

A munkát a szerzőnek ajánló levele előzi meg. »Reuerendissimo domino Ladislao Zalkano Episcopo Agriensi ac Serenissimi principis domini Ludouici Hungariae et Bohemiae etc. Regis Cancellario, domino suo gratiosissimo, Martinus Thirnauius, Monachus Sancti Benedicti, sese humiliter commendat.«

Szokás szerint, magasztalja Szalkai püspök kiváló tulajdonait, különösen tudomány-szeretetét. Érdekesek a következő sorok, a melyek Szalkait mint a humanista-hódítók örökösét, a tudósok pártfogóját és a történeti irodalom kedvelőjét mutatják be. »Omnibus fere tuis conuiuuiis — így szól hozzá — doctos adhibes, arciumque professores et subleuas, et tua liberalitate atque beneficencia foues . . . Inter tot curas . . . non intermittis studia litterarum, . . . et historicis lectitandis subcisiuas horas impendis.«

Figyelemreméltó az is, hogy érdemeit felsorolva, nem hallgatja el, mint küzdé föl magát alacsony sorsból a legmagasabb méltóságokra. »Non parentum precibus — úgymond — nec sanguinis hereditaria generositate, sed tuo (ut dicitur) marte certando, tuis enitendo virtutibus, ad summum nobilitatis culmen tendere . . . procuraveris.«

A munka distichonokban van írva és három könyvre oszlik. Tárgyát az első könyv címe világosan megjelöli: »Martini Thyrnavini Monachi Sancti Benedicti ad regni Hungariae Proceres, quod in Thurcam bella mouere negligunt Liber primus.«

A könyv Nándorfehérvár (1521. augusztus 29-én) történt elestének megrendítő hatása alatt iratott. Célja: felriasztani a magyar rendeket vészteljes tétlenségökből, mely a török uralom terjedését és az ország egyik legfontosabb végvárának megvívását lehetővé tette. Felidézi a nemzet múlt dicső eseményeit, melyeknek utánzására buzdítja kortársait. Sötét színekkel ecseteli azután az ország hanyatlását. Részletesen szól az 1514-iki porlázadásról, az 1520-iki hadi eseményekről és Nándorfehérvár ostromáról. Végre lelkesítő szöveget intéz a magyar rendekhez, hogy ragadjanak fegyvert hazájok megmentésére.

A munka, mint költői mű, nem nagy értékű. Semmivel sem jobb, sem nem rosszabb az, mint a verses dolgozatok nagy tömege, melylyel a humanisták utódai a XVI. és XVII. században az irodalmat elárasztották. Bizonyos technikai ügyesség, a classikai minták formáinak utánzása: egyedüli érdemök. De kiváló érdekel bir ránk nézve e munka, mint kifejezése a közszellemnek, nemzeti életünk egyik legválságosabb pillanatában. Mint másutt is, és mint gyakorta történt, a kolostor magányából tör elő a szózat, mely ezerek érzelmeit és vágyait tolmácsolja.

Sajnos, az érdekes mű szerzőjéről semmit sem tudunk. Nevével ekkorig sehol sem találkoztunk. Csak ezen munka, illetőleg annak távol éjszakai fenmaradt példánya őrizte meg emlékét. Neve mutatja, hogy Nagyszombat volt szülőhelye; és hogy tagja volt a szent Benedek-rendnek, mely előbb is és utóbb is oly nagy érdemeket szerzett magának a hazai köznevelődés ügyében.

A munka, mint említém, Nándorfehérvár eleste után iratott, és nem sokkal később nyomtatott. Minthogy Szalkaihoz mint egri püspökhöz van az ajánló levél intézve, Szalkai pedig 1524. május 6-án esztergomi érsekké lett: már ebből is következtethetnők, hogy a munka előbb jelent meg. De a koppenhágai példányra már 1523. november 28-án rájegyzé első birtokosa nevét: »M. Melchior Eisenhart Vienne. Valószínű tehát, hogy ekkortájt jelent meg az ismertetett nyomtatvány.

II.

A Magyarországon folytatott török háború eseményei nagy mértékben magukra vonták egész Európa figyelmét. A külföldön nagy számban jelentek meg nyomtatványok, melyek azokkal foglalkoznak.

Különösen a törökök fölött kivívott diadalok nem ritkán ébresztették föl idegen költők lelkesedését, mely dicsénekek, époszok megírására ösztönzé őket.

Egy ily műnek létrejöttére szolgáltatott alkalmat és anyagot Nagyvárad ostroma 1598-ban, mikor Nyáry Pál és báró Rhedern vitézsége Mohamed nagyvezért és a tatárok khánját, több heti erőfeszítés után, szégyenteljes elvonulásra kényszeríté.

Ekkor írta Braschius Márton, a rostocki lyceumon bölcsészettanár époszát, melyet a lyceum egyik ünnepélyén nyilvánosan felolvasott, és ugyancsak Rostockban (1600) nyomtatott.

A kis negyedretű, 24 levélből álló, hexameterekben írt munkának czíme a következő:

»Varadini, Hungariae Propugnaculi ampli et mvnitissimi, contra Tyracarum incredibilem vim et multitudinem et continuam aliquot septimanarum oppugnationem, quae incidit in mensem Septembris Octobris et initium Novembris anno 1598., Militum Silesiorum et Hungarorum manu et fortitudine. Illustrissimi Domini Melchioris a Rhedern supremo

imperio, consilio et magnanimitate., Dei O. M. auxilio et praesidio admirabili, admirabiliter et fortiter asserti, Hypotyposis vera et cum re gesta consentiens, Epico carmine expressa et in florentissimae Academiae Rostochiensis Lyceo publice pronunciata, a Martino Braschio Professore Logices publico.

Rostochii Excudebat Stephanus Myliander Anno MDC.

A könyvet Rhedern bárónak ajánlja a szerző, és a hírneves Chytreus Dávid, 1600. febr. 16-án kelt, előszóval vezeti be.

LUPUJ VAJDÁRÓL ISMERETLEN XVII. SZ. MAGYAR ÉNEK. (178. sz.)

Közli: **Koncz József.**

Az »Erdélyi Múzeum-Egylet« régi magyar nyomtatványainak több unicuma között van a »Lupuj Vajdáról való ének« is Köröspataki B. János, mező-csávási ¹⁾ paptól, nyomtatott 1655-ben, Szabó Károly meghatározása szerint, Lőcsén, 4r. egy iv = 4 levél.

Ugyánezen szerzőtől van még egy más verses csonka mű a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában: »Az havasalföldi hartzrol való historia« cím alatt. Hely nélkül, 1656. 8r. egy iv = 8 levél, melyből csak az első és utolsó levél, továbbá az A₁ és A₅ jeggyel jelölt levelek találtattak, egy 17. században nyomtatott könyv táblájában; a többi: 2, 3, 6 és 7 levelek hiányznak. Szabó Károly felvette mindkettőt »Régi Magyar könyvtárába« 902. és 917. szám alatt. Az elsőt ismertette Mátray Ernő a »Reform« 1870. november 18. sz. és ujjabban a »Figyelő« 1876-ki folyamában, 296—300 lap. A másik ismertette volt a »Magyar Könyvszemlében«, I. folyam, 1876. 319—320 lap.

A harmadik ily tárgyú, szintén csonka munkát én találtam tisztelendő Holló Tamás, szamosujvári Szent-Ferenczrendi zárda-főnök könyvtárában, egy mult századi könyvtáblában, s itt kívánom ezuttal megismertetni.

¹⁾ Falu Erdélyben, Maros-Vásárhely mellett